

Slavko Polak – koordinator IBA–projekta

// pogovarjala se je Petra Vrh Vrezec

1: Slavka Polaka v DOPPS-u poznamo kot vplivnega člana, nekdanjega predsednika DOPPS in ustanovitelja Notranjske sekcije. foto: Lara Jogan Polak

2: Slavko se ukvarja tudi z osteologijo. Na sliki je delovna miza med določanjem fosilnih kosti laboda grbca (*Cygnus olor*) s kolišča na Ljubljanskem barju, ki so ga, kot piše Janez Jalen v romanu Bobri, lovili tudi naši koliščarji. foto: Slavko Polak

3: Mladič kosca (*Crex crex*), o katerem je Slavko v Svetu ptic napisal poučno zgodbico o neprimernosti prezgodnje košnje. foto: Slavko Polak

Slavka Polaka večina pozna kot koordinatorja zahtevnega in v tistem času nujnega projekta za opredelitev mednarodno pomembnih območij za ptice (IBA) v Sloveniji ter kot urednika monografije *Mednarodno pomembna območja za ptice v Sloveniji, Important Bird Areas (IBA) in Slovenia*, ki je izšla leta 2000. Prvi inventar IBA za ohranitev ogroženih vrst ptic in njihovih habitatov pri nas je bil kasneje osnova za opredelitev območij Natura 2000. Slavko, sicer magister bioloških znanosti, je društvu predsedoval med letoma 2004 in 2006, bil pa je tudi ustanovitelj Notranjske sekcije DOPPS. Vendar ptice niso edine, ki jim je Polak posvetil svoje strokovno delo, pač pa je zelo dejaven na področju entomologije, vede o žuželkah, še posebej na področju raziskav življenja v podzemlju. Trenutno predseduje Slovenskemu entomološkemu društvu Štefana Michielija, sodeloval pa je tudi pri ureditvi Vivarija Proteus v Postojnski jami, kjer skrbi za zbirko živih jamskih živalic.

Kakšni so tvoji začetki v ornitologiji; kdo te je navdušil za ptice in katere so bile tvoje prve raziskave v zvezi z njimi?

Že kot predšolski otrok sem govoril, da bom biolog ali paleontolog. Bolj kot za ptice sem se sprva zanimal za kosti živali. Informacijo o obstoju Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije sem našel v reviji *Moj mali svet* in se nemudoma včlanil. Prvi pravi ornitolog, ki sem ga srečal, je bil danes že pokojni dr. Andrej O. Župančič, ki je pri nas pod Snežnikom snemal planinskega orla. Začetki so bili podobni kot pri večini mojih vrstnikov. Iz raznih revij in

starih knjig sem izrezoval slike ptic in si delal terenski priročnik. Očetovega »Smolika«, zajetno knjigo *Živalski svet* s pičlimi slikami, sem ogulil do kosti. Do prvega »Petersona« je bila še dolga pot. Potem se je odprlo. Sklenili smo, da bomo izdali Atlas ptic gnezdil in kasneje prezimovalk, pa smo popisovali. Posebej so me zanimale sove. Leta 1983 sem si vodil že vzoren terenski ornitološki, entomološki in naravoslovni dnevnik. Prvi zapisani stavek v dnevniku se glasi: »Dobil sem vabilo na skupščino DOPPS.«

Kako je potekala tvoja raziskovalna pot in koga si si izbral za mentorja in vzornika?

Najboljša stvar pri DOPPS-u so bili društveni izleti. Tam sem se srečal z vrstniki, ki so danes večinoma že znani biologi in ornitologi. Po nekem čudovitem celodnevem skupinskem izletu v Sečoveljske soline sem v dnevnik napisal nove vrste (vranjek, kričava čigra, mala bela čaplja itd.) ter zaključil: »*Odkrili in razdrli smo nekaj lovskih bunkerjev, kjer se skrivajo divji lovci. Umetne race smo potopili ...*« V pogovorih s kolegi se je kalila naravovarstvena zavest. Na enem od izletov sem spoznal takratnega tajnika Tomija Trilarja. Kmalu me je, čeprav sem bil še dijak, povabil v izvrš(il)ni odbor društva. Na sejah odbora sem spoznal slovenske ornitološke eminence – vzornike Janeza Gregorija, Iztoka Geistra, Dareta Šereta, Sergeja D. Matvejeva in spet sem se srečal z Andrejem Župančičem. Nekaj let sem na sejah zlasti poslušal, kasneje sem dobil že kako nalogo. Vodil sem izlete, organiziral predavanja, kmalu tudi že kakšno skupščino.

Kakšni so bili uspehi in tudi težave v času, ko si bil med vodilnimi člani in kasneje tudi predsedoval DOPPS-u? Kakšne perspektive DOPPS-a vidiš danes, ko nisi več toliko vpleten v vodenje društva?

Vrsto let je bil DOPPS v širši javnosti dokaj nepoznan. Če si komu rekel, da opazuješ ptice, te je gledal postrani in si mislil, da si malo čuden. Ampak tako kot otroci je zorel tudi DOPPS in ko je prišel v puberteto, je dobil krila. V DOPPS-u smo mladi videli poslanstvo v ohranjanju ptic in narave in tu bi lahko prenehal govoriti v prvi osebi ednine. Pogovarjali smo se, marsikaj naredili, si prizadevali za zavarovanje tega ali onega močvirja in tako dalje. Prav to, da smo držali skupaj, je bila naša moč. Dobili in s svojim delom tudi zadostili smo pomembne sponzorje, zlasti družbo Mobitel, in članstvo je skokovito naraslo na zavidljivih dva tisoč članov. Postali smo prepoznavni v širši laični, naravovarstveni in strokovni javnosti. Redke posameznike, ki so se poskušali z delom društva okoriščati, smo podzvestno izločili. Še pred vstopom Slovenije v Evropsko unijo smo opravili trnovo pot pogajanj z evropskimi delegati za pridobitev polnopravnega partnerstva v sedaj naši krovni organizaciji BirdLife International. Bil sem na več srečanjih, delavnicah in konferencah BirdLife. Tudi tu smo se DOPPS-ovci izkazali. Dali so nas za zgled, kako se lahko neka »vzhodnoevropska« organizacija sama postavi na svoje noge, brez moledovanja za plačilo društvenih funkcionarjev. Na eni izmed delavnic sem slišal, da društvo poleg strokovne revije (takrat smo imeli samo *Acrocephalus*) za rast in zadovoljno članstvo potrebuje še društveni bilten. Z Borutom Mozetičem sva naredila in razmnožila nulto številko Novic DOPPS, ki je že po šestih letih prerasla v revijo Svet ptic. Moj predsedniški mandat je potekal v obdobju, ko je bil DOPPS že v zrelih letih in z izjemno družbeno odgovornostjo. Danes sem se od društva nekoliko odmaknil, vedno pa rad rečem, da sem na DOPPS ponosen.

Monografija »Mednarodno pomembna območja za ptice v Sloveniji, Important Bird Areas (IBA) in Slovenia« je izšla leta 2000. Bil si koordinator projekta IBA in v knjigi ste s sodelavci obširno predstavili prvi inventar mednarodno pomembnih območij za ohranitev ogroženih vrst ptic in habitatov pri nas, kar je bila osnova za kasnejše imenovanje območij Natura 2000. Kdaj je potekala raziskava in kakšne organizacijske zadolžitve je terjala?

Mednarodni projekt IBA je bil plod dolgoletnih, skrbno načrtovanih priprav partnerstva BirdLife International. Kot slovenski projektni koordinator sem na evropski IBA-delavnici v Španiji dojel, v čem je bistvo. Spet smo Slovenci v evropskih očeh zablesteli, ko smo brez mole-dovanja po denarju za zbiranje podatkov o populacijah ptic brezhibno izpeljali IBA-projekt. Delovali smo v veri, da rešujemo naravo, zbirali in zbrali kvantitativne podatke o populacijah naših ptic ter končno izdali prvo DOPPS-ovo monografijo. Menim, da je bilo za projekt ključno to, da sem okoli sebe zbral srčne in nesebične ljudi – lokalne IBA-koordinatorje. Ti so si izbrali svojo lokalno ekipo za delo na terenu. Recept za uspešno koordinatorsvo je preprost; jasna navodila in obilo sprotne spodbujanja. Prevedel in v nekakšen elaborat sem skopiral gradiva, pripravil »mušter«, kako naj vsak izmed lokalnih koordinatorjev zbere podatke in izdela poglavje za svoj IBA. Opravili smo nekaj skupinskih terenskih popisov in delavnic in delo je steklo. Priznati moram, da sem razmerno pozno spoznal, kakšno orožje in odgovornost imamo z IBA, ki so prerasli v SPA in kasneje v območja Natura 2000. Spominjam se trenutka, ko me je zmrzilo. Da bi si pomiril vest in odgovornost, sem si za magistrsko nalogo izbral temo »Koncept območnega varstva ptic v Sloveniji« in s prostorsko statistiko dokazal, da je bil izbor naših IBA povsem utemeljen.

4: *Crex Night*, kot je popularno poimenovana akcija štetja koscev na Cerkljskem jezeru, poteka že 20 let in združuje ljubitelje ptic in narave.
foto: Darinka Mladenovič

MEDNARODNO POMEMBNA OBMOČJA ZA PTICE V SLOVENIJI

Important Bird Areas (IBA) in Slovenia

Uredili: Slavko POLAK

5

6

Metulji
NOTRANJSKE in
PRIMORSKE

7

5: Monografija Mednarodno pomembna območja za ptice v Sloveniji, Important Bird Areas (IBA) in Slovenia je nastala pod njegovim uredništvom in koordiniranjem.

6: V Notranjskem muzeju se Slavko ukvarja s preučevanjem jamskih živali, še posebno pozornost pa namenja raziskovanju jamskih hroščev podzemljarijev, med katere sodi tudi drobnorlatnik (*Leptodirus hochenwartii*). foto: Slavko Polak

7: Naslovnica Slavkovega žepnega fotografskega priročnika za določanje dnevnih metuljev v naravi *Metulji Notranjske in Primorske*.

Nekaj časa si bil tudi aktiven predsednik Notranjske sekcije DOPPS, katere glavna akcija je *Crex Night* na Cerkniskem jezeru, s katero te tudi povezuje veliko članov. Zakaj je ravno kosce tista vrsta, ki ste ji namenili takšno akcijo, in kaj so glavni dosežki te dolgoletne prostovoljne akcije?

Bil sem pobudnik ustanovitve in dolgoletni vodja notranjske sekcije DOPPS. Kar neverjetno je bilo, da v okolici takega bisera, kot je Cerknisko jezero, ni bilo ornitologov. To sem hotel spremeniti. Poleti leta 1992 sem organiziral ornitološki tabor, na katerem smo podrobno popisali gnezditelje jezera. Izkazalo se je, da ponoči na Cerkniskem jezeru poje tudi veliko koscev, ki so se po BirdLife-ovih kriterijih izkazali za kritično ogroženo vrsto ptice v Evropi. Ideja, da bi kosce prešteli vsako leto, je padla na plodna tla. *Crex Night*, kot smo akcijo popularno poimenovali, pa ni bila le akcija štetja koscev. To je bilo redno letno srečanje sekcije in praznik, ko smo na Cerkniskem jezeru gostili tudi prek 50 ljubiteljev narave. Prihajali so tudi pomembneži, direktorji, občinarji in župan. Vsakoletna akcija preštevanja koscev na Cerkniskem jezeru se še vedno nadaljuje, žal pa ni več tistega pravega druženja domačinov in ljubiteljev narave.

Poznamo te kot naravoslovca s širokim zornim kotom, saj se ne ukvarjaš le s pticami, marveč tudi z metulji, hrošči, sesalci in še s čim, v zadnjem času pa si aktiven tudi na področju molekularne filogenije.

Narava me preveč zanima in je preveč pestra, da bi življenje posvetil le eni skupini, pa naj bo še tako pisana, kot so ptice. Kot kustos sem zaposlen v Notranjskem muzeju Postojna, kjer sem ustanovil Biološki oddelek. Zbiram in preučujem vse živo! In tudi mrtvo, recimo kosti živali in fosile, saj je bila to ena mojih otroških želja. Danes se ukvarjam predvsem s preučevanjem jamskih živali. Tako na globalnem nivoju preučujem filogenijo in sistematiko jamskih hroščev podzemljarijev. V to skupino sodi znameniti jamski hrošč drobnorlatnik. Molekularni biolog pa

nisem, čeprav pri svojem delu za razumevanje sorodstvenih odnosov in izvora jamskih hroščev uporabljam tudi molekularne tehnike analize DNK. Tu sva s kolegom Petrom Trontljem prišla do fenomenalnih odkritij.

Pred kratkim si prevzel tudi predsedstvo Slovenskega entomološkega društva Štefana Michielija, ki je glede na svojo starost, ustroj in cilje nekoliko drugačno od DOPPS-a. Kako vidiš delovanje obeh društev, v katerih si imel vodilno funkcijo? V čem se ptice v naravovarstvenem in raziskovalnem smislu razlikujejo od žuželk?

Slovensko entomološko društvo združuje ljubitelje in preučevalce žuželk. Ocenjeno je, da v Sloveniji živi krepko čez 25.000 vrst žuželk. Prispevek neprofesionalnih entomologov k poznavanju domače favne žuželk je v Sloveniji velik in tradicionalen. Tradicija je skoraj daljša kot pri ornitologiji. Večjih in slikovitih vrst žuželk, kot so dnevni metulji, kačji pastirji, kobilice in večji hrošči, danes za določitev skoraj ni več treba žrtvovati. Pri preučevanju drobnih in po zunanem videzu enakih vrstah nekaterih skupin pa brez mikroskopskega pregleda določenih struktur in entomoloških zbirk pač ne gre. V Sloveniji primanjkuje poljudne literature za opazovanje in preučevanje žuželk. Da bi bilo mladim entomologom danes lažje, sem napisal mali žepni fotografski priročnik za določanje dnevnih metuljev v naravi.

V poslanstvu med društvoma ni bistvenih razlik. Tudi glede pomena v naravi in indikatorskega pomena pri ohranjanju narave med pticami in žuželkami ni bistvenih razlik. Za ohranjanje žuželk je v Sloveniji opredeljenih veliko območij NATURA 2000. Favno je treba najprej raziskati, večini ljubiteljev narave pa potreba po ohranjanju pestrosti vrst in naravnih okolij pride spontano. Pri prizadevanjih za ohranitev tega ali onega območja smo entomologi vedno zraven. ●